

LEDUNGEN

Kultur och miljö i Stockholms län

Nr 1 2020 40kr

Målade möbler

**Cyklande amerikaner
besökte Färingsö**

**Nya utmaningar för Haninge
Hembygds-gille**

Kulturarvsstrategi för framtiden

Ett nytt år har sett sitt ljus och våren är på väg. I dag på väg hem hörde jag koltrasten för första gången i år och vårkäns-lorna vaknar till liv. I Stockholms läns hembygdsförbund händer det en hel del som förhoppningsvis kan verka som inspiration till att öka intresset för hembygden och föreningarnas betydande verksamhet. Mycket talar för att antalet medlemmar i stort sett är oförändrat i vårt län vilket är glädjande eftersom medlemsantalet sjunker i andra delar av landet. Många är nyfikna på sin hembygd och engagerar sig på olika sätt. Detta i en tid då tendenserna ofta går åt ett motsatt håll, färre blir medlemmar i föreningar och väljer istället att enbart ekonomiskt stödja verksamheter som man tycker är viktiga.

Planeringen av årsmötet är i full gång med ett intressant föredrag om invandrarna som byggde Stockholm. Permutationen av Stockholms läns museum är en annan angelägen fråga som styrelsen arbetar med liksom Landskapsprogrammet som handlar om vår miljö i vid mening.

Utvecklingen av kulturarvsresor fortsätter och inbjudan till en intressant värresa har skickats till alla föreningar. Höstens lyckade och uppskattade Birkakryssning var ett annat exempel på en kulturarvsresa.

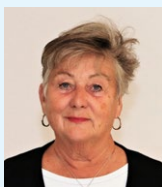
En viktig milstolpe i förbundets historia är det nytecknade avtalet med Region Stockholm. Region Stockholm har utarbetat en Kulturstrategi för Stockholmsregionen daterad i juni 2018. Ambitionen är hög och strategin syftar bland annat till att synliggöra hur sociala och kulturella värden i samverkan kan bidra till en god livsmiljö. Fokus ligger på kultur och kulturupplevelser.

Nu kommer även en Kulturarvsstrategi att arbetas fram och där kommer förbundet att vara delaktigt. Strategin berör både det materiella och det immateriella kulturarvet och bygger på vårt gemensamma ansvar för hembygdens kultur och miljö. Här kommer vi att behöva samverka med hela hembygdsrörelsens samlande kompetens och säkerställa att våra kulturarv även på lång sikt ska finnas kvar och vara öppna för alla.

Slutligen vill jag önska era alla lycka till med årsmötena och rekryteringen av styrelseledamöter och medlemmar.

Anita Lundin

*Ordförande,
Stockholms läns hembygdsförbund*

Innehåll

3 USA-turister cyklade till Färingsö

6 Målade möbler

9 Kulturarvsstigar

10 Nya utmaningar för gammal förening

13 Stockholmstinget

14 Nya rön om vikingar

16 Bygdebånd och hembygdsportalen slås ihop

17 Krönika: Svårt urval för Stadsmuseets utställning

18 Bokrecensioner

20 Notiser

Omslagsbild: Dekorert skåp från Skåne.
Foto: Nordiska museet.

Foto: Siv Ljungberg.

USA-turister cyklade till Färingsö

Färingsö hembygdsförening hade under sommaren 2019 besök av runt 800 amerikanska cykelturister. Blåbärssoppa, smörgåstårta, Små grodorna och visning av de historiska byggnaderna stod på programmet.

TEXT: INGRID JACOBSSON

”Flera av våra gäster var svenskättlingar, och det var så roligt att höra när de kände igen dockvagnar, gungstolar och andra föremål i husen. Många har också sett röda trähus i Minnesota. Och med dansen kring midsommarstången, sångerna och smörgåstårtorna var det så svenskt det kan bli!”

KARIN DAHDOUH, STUGFOGDE FÄRINGSÖ HEMBYGDSFÖRENING

Det var två svenska guider, Pernilla Uhrström och Bodhi Gustin från resebyrån VBT Bicycling Vacations som cyklat runt och hittat hembygdsgården. VBT, som har sitt säte i Williston, Vermont, ordnar cykel- och vandringsresor över hela världen i samarbete med lokala guider. Nu sökte Pernilla och Bodhi efter något ”typiskt gammalt svenskt” att visa upp, och föll pladask för hembygdsgården och de vackra omgivningarna.

Karin Dahdouh, som är stugfogde på hembygdsgården, blev minst sagt överraskad när hon blev kontaktad av VBT:

– Jag visste först inte vad jag skulle svara! Skulle det komma cykelturister från USA? Hur skulle vi arrangera det? Men efter diskussion med styrelsen och representanter för resebyrån bestämde vi oss för att satsa, det var ju fantastiskt roligt, även om det skulle innebära en del jobb för oss.

Jobbet för hembygdsföreningen bestod i att låsa upp och låsa husen, ta emot gästerna, berätta om föreningens verksamhet och guida. Eftersom 42 besökstillfällen var inbokade mellan slutet av maj och början av oktober blev det många timmars passning. Varje besök pågick i cirka två timmar. Man hade tur med vädret, bara ett besök fick ställas in på grund av ösregn och bläst. Men som tur var behövde föreningen inte stå för mat och dryck. VBT:s minibus kom varje gång med förplägnad, oftast smörgåstårter och blåbärssoppa. Det som blev över fick föreningen ta hand om.

– Det blev mycket smörgåstårter för oss, säger Siv Ljungberg, redaktör för hembygdsföreningens medlemstidning. De hade med sig två tårter per gång, och det blev alltid över. Så nu vill jag inte se åt smörgåstårter på mycket länge!

Totalt kom cirka 800 cyklister till Färingsö, majoriteten amerikaner, några kanadensare. De bodde på hotell inne i Stockholm, och cyklade till Färingsö en dag, ut på Djurgården nästa dag. VBT:s resor är upplagda så att man flyger till ett land, och tar sig sedan via cykel, ibland buss, runt i landet. De har också flera resor med vandringsturer.

– Allt har varit väldigt roligt, verkligen en givande erfarenhet, säger Siv Ljungberg. Världen kom till Färingsö!

FÄRINGSÖ HEMBYGDSFÖRENING

Föreningen bildades 1946 med namnet Färentuna-Hilleshög hembygdsförening. 1973 bytte man till det nuvarande namnet då verksamheten utvidgats till att omfatta hela Färingsö med socknarna Färentuna, Hilleshög, Skå och Sånga.

1947 övertog föreningen arrendet av två hektar mark i Färentuna och började flytta dit byggnader från olika byar. De första byggnaderna kom på plats 1949 och därefter har ett kontinuerligt frivilligt arbete skett för att hålla byggnaderna i gott skick. Syftet är att bevara och visa upp den byggnadskultur som varit typisk för landsbygden på Mälareöarna. Många av byggnaderna är ursprungligen från 1700-talet.

I dag finns tio olika byggnader på området, bland andra torpstuga, fiskebod, mangelbod, loftbod och stall. Naturligtvis finns också en stor mängd tidstypiska föremål, möbler, jordbruks- och fiskeredskap med mera i byggnaderna.

www.hembygd.se/faringso

*Dans kring midsommarstången var populärt.
Minibuss med mat och dryck kom varje dag.
De gamla husen på Färingsö fascinerade amerikanerna.
Smörgåstårta framdukad.
Foto: Sivo Ljungberg och Britta Fredriksson (matbordet).*

Vi prickade in både firande av Sveriges och USA:s nationaldag, dansade kring midsommarstången, lärde dem Små grodorna, lät dem plocka krusbär och vinbär.

– Några turister firade sina födelsedagar här, och vi hade till och med ett silverbröllopspar som firade sin stora dag på Färingsö.

Stugfogde Karin Dahdouh och flera andra medlemmar ställde upp och tog emot grupperna. De inledde med en information om föreningen och hembygdsgården:

– Vi berättade om de olika byggnaderna och deras funktion. Det gav upphov till många frågor, de ville veta mer om takteglet, timret, träsklarna, Falu rödfärg och mycket mera. Det var väldigt positivt att de var så intresserade!

Pernilla Uhrström, guide på VBT, är också väldigt nöjd med besöken på Färingsö hembygdsgård:

– Ja det var verkligen fantastiskt, och föreningen ställde upp för oss på ett otroligt fint sätt!

– Flera av våra gäster var svenskättlingar, och det var så roligt att höra när de kände igen dockvagnar, gungstolar och andra föremål i husen., säger Karin Dahdouh. Många har också sett röda trähus i Minnesota. Och med dansen

kring midsommarstången, sångerna och smörgåstårterna var det så svenskt det kan bli!

Nästa sommar blir det tyvärr ingen fortsättning på amerikabesöken på hembygdsgården. VBT:s resenärer tyckte det var för lång bussresa från Köpenhamn, där de landade, till Stockholm. Så på nästa Skandinavienresa kommer turister-na att cykla runt i Skåne i stället. ♦

”Vi prickade in både firande av Sveriges och USA:s nationaldag, dansade kring midsommarstången, lärde dem Små grodorna, lät dem plocka krusbär och vinbär.”

SIV LJUNGBERG

*Skåp med måleri typiskt för
Tunabygden i Dala bergslag.
Skalan med de ljusa blå tonerna
över grått till vitt skall påminna
om ostindiskt blå/vitt porslin.
Foto: Peter Segemark, Nordiska
museet*

Målade möbler – äkta folkkonst

Skåp, kistor och en och annan "högsätesstol", sådana möbler snickrades och målades av landsbygdens hantverkare, för landsbygdens invånare. Folkkonst av detta slag fanns inte i städerna. Möblerna pryddes med tulpaner, rosor och liljor i starka färger. Nordiska museets och Skansens grundare Artur Hazelius gjorde en stor insats för att rädda möblerna till eftervärlden.

TEXT: INGRID JACOBSSON

Nordiska museet i Stockholm, som grundades 1873 och flyttade till den nuvarande byggnaden 1907, har en fin samling av målade möbler, framför allt skåp och kistor. Flera av möblerna visades på museets utställning *Rejält retro 2015/-16*. Ulla-Karin Warberg är intendent på museet med ansvar bland annat för de målade möblerna, bonadsmålningar och folkliga textilier. Hon förklarar varför museet har en sådan fin samling:

– Artur Hazelius var etnograf och samlade föremål från hela Sverige till Nordiska museet. Framförallt köpte han in möbler från "guldåldern" 1750 – 1850.

– Hazelius byggde upp ett "skaffarnät" av personer runt om i landet som skaffade honom möbler och andra föremål. Mycket kom från Dalarna, men även Hälsingland och Jämtland är väl representerade. Vissa landskap har vi dock endast få omålade skåp från, till exempel Närke och Dalsland, berättar Ulla-Karin Warberg.

Som forskningsområde är möblerna i dag mycket aktuella, efter att ha "legat i träda" i stort sett hela andra hälften av 1900-talet. Men i dag pågår flera forskningsprojekt, bland annat i Jämtland och Hälsingland. Flera av målarna har man också kunnat identifiera. Tidigare trodde man att målarna var anonyma, men nu känner man namnet på flera av dem. Att samtliga kom från landsbygden, och inte återfanns i städerna, berodde på skräväsendet. De hantverkare som inte hörde till något skrå fick inte vara verksamma i städerna.

– Intresset för möblerna är också stort i svenskbygden i USA, säger Ulla-Karin Warberg. Vi får ofta besök av amerikanska forskare.

Hur kom det sig då att svenska män, ofta sockenhantverkare, indelta soldater och klockare, började måla på möbler? En viktig orsak var ekonomin. Blev det ont om pengar var man tvungen att skaffa sig binäringar, och att vandra runt och måla möbler blev en sådan.

Alla möbler målades inte när de var nya. Den som hade råd kunde anlita en målare som målade ett skåp till

Kistan daterad 1812 från Uppland är målad av någon av de så kallade Roslagsmålarna.

Foto: Peter Segemark, Nordiska museet.

"Att möblerna nästan alltid har blommotiv var ett inflytande från utlandet. Allt börjar med de lökväxter som importerades från Osmanska riket till Europa på 1500-talets slut: tulpaner, hyacinter och liljor av olika slag."

exempel vid ett giftermål eller olika bemarkelsedagar. Ofta ser man ju målade initialer och årtal på de gamla möblerna som syftar på mottagaren eller beställaren.

Att möblerna nästan alltid har blommotiv var ett inflytande från utlandet. Allt börjar med de lökväxter som importerades från Osmanska riket till Europa på 1500-talets slut: tulpaner, hyacinter och liljor av olika slag.

År 1593 anlade botanisten Carolus Clusius en botanisk trädgård i den holländska staden Leiden, där han planterade ett stort antal lökväxter. Snart var alla som hade råd skaffa lökar igång med att odla och förädla och sedan publicera tryckta verk över sina hortikulturella samlingar.

Planschverken spreds sedan över

Europa och så småningom kom dessa blommor i mer eller mindre stiliserad form att dekorera silver, gyllenlädertapeter, träarbeten och textil.

Tulpanen kom att bli 1600-talets mest avbildade blomma, och tulpanlökar inbringade astronomiska priser bland annat i Holland. På 1700-talet nådde tulpanen tillsammans med nejlikan och rosen de folkliga målade möblerna.

På 1800-talet använde målarna sig även av olika gravyrer, modeplanscher och andra bilder som inspiration. Skåp som fanns i kyrkorna var också inspirationskällor. De högre ståndens ideal spreds ner till allmogen.

En annan influens, som framförallt visade sig i vävda täcken, bonader och kuddar, var från så kallade "kussenmakare" – "kuddmakare" från Flandern i

Golvur från Ångermanland med en karakteristisk dekor av lövsågade detaljer. Likheten med en brudutstyrsel har givit upphov till benämningen Ångermanlandsbrud.

Foto: Peter Segemark, Nordiska museet

Belgien. De vävde textilier med garn i starka färger och avbildade ofta blommor. En kussenmaker kunde söka uppdrag i andra länder, och flera sökte sig också till Skåne och Danmark av religiösa skäl. Där slog de sig ner och utövade sitt hantverk, som här kom att kallas flamskväv, efter "de flandriska vävarna". Särskilt i våra sydliga landskap blev denna teknik populär, och det finns många flamskvävnader med fantastiska blommönster bevarade.

Tulpanen var alltså ett mycket populärt motiv. Den finns bland annat i det så kallade Tunamåleriet, från Tunasläppen i Bergslagsdalarna. Målarna där använde sig ofta av gråblå färgtoner, som skulle efterlikna det kinesiska porslinet. Även på skåp från Uppland och Dalarna finns tulpaner, liksom i sydligare landskap, ibland i kombination med nejlikor och rosor, så kallade hundrabladrosor. Färgerna varierade, ofta rätt mörka, men från Forsa i Hälsingland kommer 1800-talsskåp som är målade i ljusblått och rosa. Även på skåp från Jämtland finns dessa färger.

Rättvik och Lima är andra orter där måleriet har speciella särdrag.

– Dalkarlarna kallade det för att "krusa skåp" när man målade dem, berättar Ulla-Karin Warberg. I Rättvikstrakten täcktes skåpen av blommor, urnor och andra ornament, medan man i Lima lämnade större fält enfärgade, till exempel på dörrarna, och dekorerade med blommor i bårder runt om.

Ett annat föremål som var förknippat med hög status var det dekorerade golvuret. I Ångermanland kallades de "brudar", eftersom de var dekorerade som en brud klädd till fest. De försågs med blommor och blad i lövsågsteknik, och även målade dekorationer.

– Det finns även enstaka målade stolar, men de var inte så vanliga, säger Ulla-Karin Warberg. De som finns bevarade är ofta armlänstolar, stolar som skulle vara ett "högsäte".

Var skaffade då de svenska bondpojkar utbildning för att måla? De som dekorerade skåpen kunde vara självlärda, gått i lära hos en äldre målare eller utbildats inom målarskräet i en stad, men sedan flyttat. Ett exempel på målare som skolats i skräet är Hans Wikström som verkade i Gästrikland och norra Uppland, liksom Johan Bäckström som blev mästare i Norrköpings målarskrå 1810, men som valde landsbygden som sin arena.

Finns det då någon som för detta hantverk vidare i dag?

– Ja, det finns kurser i möbelmåleri och kurbitsmåleri. Men samtidigt märker jag att kunskapen om dessa möbler tyvärr är liten bland unga människor, säger Ulla-Karin Warberg. Utställningen *Rejält retro* på Nordiska museet besöktes av många ungdomar som inte hade en aning om att sådana möbler fanns i Sverige. Därför är det roligt att forskningen kring möblerna har luft under vingarna, så att vi kan sprida kunskapen om detta kulturarv! ♦

Läs mer: Ulla-Karin Warberg och Johan Knutsson har skrivit boken *När färgen kom till byn: målade allmogemöbler från norr till söder 1750-1850*, Atlantis bokförlag 2014. Boken är tyvärr slutsåld, men finns att låna på bibliotek om du vill veta mer om de målade möblerna.

"Intresset för möblerna är också stort i svenskbygderna i USA. Vi får ofta besök av amerikanska forskare."

ULLA-KARIN WARBERG, INTENDENT, NORDISKA MUSEET

Runmarö har fått många fina träskyltar på sina stigar, bland annat till Telegrafberget. Foton: Anne Murray. På Ornö har man röjt flitigt för att få fram fina stigar. Foto: Anders Willborg.

Kulturarvsstigar i skärgården

Nu finns det naturstigar på flera öar i skärgården, där besökare kan vandra när som helst. Stigarna har skyltar där man kan läsa om olika teman som odling, gruvsdrift, handel och rysshärjningarna 1719.

TEXT: ANN PETTERSSON, HEMBYGDSKONSULENT

Tillsammans med fyra medlemsföreningar sökte länsförbundet projektpengar från Riksantikvarieämbetet (RAÄ) under 2018 och beviljades 580 000 kr för att flytta ut mer av föreningarnas pedagogiska verksamhet i naturen och visa på kopplingen mellan skärgårdens natur och dess kulturarv. Rent konkret innebär det att anlägga tematiska stigar med skyltar som är tillgängliga även utanför de lokala museernas och hembygdsgårdarnas gängse öppettider. Olika teman länkar ihop öarna så att besökare ska förstå det gemensamma kulturarvet och historien i skärgården. Exempel på teman är odling, gruvsdrift, handel och rysshärjningarna 1719.

Mycket av det som hänt i skärgården och människornas livsbetingelser kan spåras i kulturlandskapet. Såväl det materiella (båtar, husgeråd, textilier och verktyg) som det immateriella (traditioner, berättelser, musik och kunskaper om hantverk) har en koppling till de ofta hårda villkor som man levde under i svunna tider i skärgården. Även tider av ofred, i synnerhet under de så kallade rysshärjningarna, har satt sin prägel på skärgårdsöarna och kan utläsas än idag om man får hjälp att tolka spåren.

Genom att anlägga kulturarvsstigar hoppas föreningarna och länsförbundet på att locka många, och i

synnerhet barnfamiljer, att ta del av kulturarvet och upptäcka det spännande i att kunna utläsa historien på platser där händelserna faktiskt har inträffat.

Invigning av stigarna kommer att ske under våren och sommaren 2020 och förhoppningsvis tar många tillfället i akt och gör ett besök på de aktuella öarna och lär sig mer om skärgårdens unika kulturarv genom att vandra på stigarna. ♦

FAKTA

Föreningar som medverkar i projektet är Föreningen Skärgårdsmuseet i Stavnäs med filialer på Nämdö och Runmarö. Föreningen Bygdemuseet Ornö Sockenstuga, Södra Ljusterö Kultur & Hembygdsgård samt Ingarö Hembygdsgård. Vill man läsa mer om föreningarna så hittar man deras webbsidor i Hembygdsportalen hembygd.se/stockholm

Folkdräktsträff i tingshuset. Margareta Padellaro och Anita Stjernström i textilgruppen synar en pälsjacka från Muskö i sömmarna. Foto: Ingrid Svensson.

Nya utmaningar för gammal förening

Haninge Hembygdsgille firade sitt 75-årsjubileum 2019. När föreningen bildades var Haninge en ganska glest befolkad jordbruksbygd, i dag är den en av länets snabbast växande kranskommuner. Det ställer hembygdsföreningen inför nya utmaningar.

TEXT: INGRID SVENSSON OCH SUNE NILSSON

Haninge, som bland annat består av kommundelarna Handen, Jordbro, Västerhaninge, Brandbergen och Vega, har nu cirka 90 000 invånare, tio gånger fler än när föreningen bildades. Cirka 35 procent har utländsk bakgrund.

En utmaning som inte existerade när hembygdsgillet bildades 1944 är att nå de nyinflyttade kommuninvånarna – de som inte ens vet var de olika kommundelarna ligger, än mindre hittar till 1700-talshuset i Västerhaninge som är Gillets föreningslokal. Över dörren på huset talar en skylt om att detta är Sotholms härads tingshus. Skylten sitter kvar, även om rätten inte har varit samlad här de senaste drygt hundra åren.

Dörren är oläst, den är ofta det. Är det inte hembygdsgillet styrelse som har möte, så sitter föreningens dräkt- och textilgrupp i tingshallen en trappa upp och handarbetar. Eller redaktionskommittén för medlemsbladet Glimtar som kommer ut med fyra nummer om året.

Detta är onekligen passande omgivningar för en hembygdsförening, och känslan av museiområde förstärks av tre faluröda små stugor som flyttats hit. Föreningen ansvarar också för skötseln av Svartbäckens skolmuseum i Vendelsö.

Föreningens dokumentationsgrupp träffas ofta i tingshuset. Sune Nilsson leder gruppen. Då han får frågan vad som gör Haninge Hembygdsgille unikt, kommer svaret omgående:

– Tingshuset. Vi kan inte behandla det hur som helst och det kräver skötsel, men vi är mycket stolta över det. Men det är tyvärr felplacerat, eftersom Västerhaninge är den minst befolkade kommundelen.

Dokumentationsgruppen samlar in material om människor, bebyggelse och verksamheter i kommunen. Flera ljud- och bildfiler finns på gillet webbplats, hembygd.se/haninge-hembygdsgille. Gruppen har också tagit fram flera böcker, och har precis påbörjat ett nytt bokprojekt om Österbygden, det vill säga trakten öster och norr om Dalarövägen. Detta blir den

”En utmaning som inte existerade när hembygdsgillet bildades 1944 är att nå de nyinflyttade kommuninvånarna – de som inte ens vet var de olika kommundelarna ligger, än mindre hittar till 1700-talshuset i Västerhaninge som är Gillets föreningslokal.”

fjärde och avslutande delen i serien ”Gårdar i Österhaninge”.

Karin Aspberg var redaktör för de tre tidigare böckerna och fortsätter nu med den fjärde, tillsammans med föreningens tidigare ordförande Per Stavfors. De ska skriva det mesta, och Sven-Erik Klasenius ska åter göra layouten. Alla tre har vuxit upp nära den trakt som ska skildras.

Kunskaperna står personer för som på ett eller annat sätt har anknytning till någon av de 10-15 gårdarna – oftast genom att ha bott i någon av dem. Dessa bjöds under hösten in till Tingshuset för att berätta, nu fortsätter dokumentationsgruppen med intervjuer, genomgång av bilder och inhämtning av mer fakta. Gruppen är ute efter nutidshistoria.

GILLET HISTORIA

Haninge Hembygdsgilles historia hänger tätt samman med det gamla tingshusets. Tingshuset byggdes på 1700-talet, och Hembygdsgillet är numera hyresgäster där.

1916 – Sotholms häradsrätt håller sin sista session i tingshuset i Västerhaninge. Häradet omfattar elva socknar och motsvarar ungefär dagens Nynäshamn, Haninge och Tyresö.

1938 – Sotholms Härads Hembygdsförening i Nynäshamn får tingshuset som gåva men kan inte utnyttja det.

1944 – Västerhaninge folkhögskolas rektor Erik Nilsson föreslår bildandet av Haninge hembygdsgille. Tanken är att detta ska vara ett av flera lokala gillen med Nynäshamn som moderförening.

1947 – ”Haningebygden 1”, föreningens första publikation, ges ut. Den ges fortfarande ut, nu under namnet ”Glimtar”.

1956 – Hembygdsgillet protesterar mot planerna på en storflygplats vid Jordbro. Föreningen hävdar att Jordbrogravfältet riskerar att helt förstöras, och flora och fauna i Gullingskärrat att påverkas negativt. Förslaget dras tillbaka. Flygplatsen hamnar i Sigtuna kommun och får namnet Arlanda.

1970 – Tingshuset överläts på Västerhaninge kommun. Det flyttas 20 meter in från Nynäsvägen, och hembygdsgillet blir nu hyresgäster här.

ca. 1980 – En torpgrupp och en dokumentationsgrupp bildas inom föreningen.

1982 – Haninge kommun överläter torpet Janstorp från södra Handen på hembygdsgillet. Det återuppbyggs med material från bland annat krogen Glädjen i Jordbro och Vendelsö gård.

1997 – Svartbäckens skola från 1846 invigs till skolmuseum.

2000 – Föreningen Haningedrakens vänner blir en del av hembygdsgillet. Dräkt- och textilsektionen tilldelas kommunens kulturstipendium.

2001 – Lillstugan från Erikslund vid Svartbäcken/Tyresta och smedjan från Sotinge i Västerhaninge monteras ner och sätts upp på tingshus-tomten.

2018 – En särskild Vendelsögrupp bildas, med huvudsaklig verksamhet förlagd till Vendelsö bygdegård.

2019 – Haninge hembygdsgille firar 75 år av kulturvårdande ideellt arbete. I kommunen finns också hembygdsföreningar på Gälö, Ornö, Utö och Dalarö, som samverkar med Gillet.

Haninge Hembygds-gille

Snart ska 10 000 personer bo i helt nya Vegastaden. Foto: Mauritz Henriksson. Dokumentationsgruppen har börjat arbeta med en bok om Österbygden.

Fr. v. Per Stavfors, Sune Nilsson, Sven-Erik Klasenius och Karin Aspberg. Foto: Ingrid Svensson.

De hoppas att även nyinflyttade haningebor ska läsa och uppskatta det skrivna. Många som bor här känner inte till sin kommun. Sune Nilsson jämför med hur det var då gillet bildades på 1940-talet, och alla kände alla:

- Vi måste ha det i bakhuvudet
- att vi med vår huvudverksamhet befinner oss i utkanten av en jättekommun.

Samtidigt som boken växer fram lyfter Gillet därför frågan om det växande Haninge, och om att nå ut. Bara i den nya stadsdelen Vega bor snart 10 000 kommuninvånare. De kan betyda fler medlemmar till Gillet. De som får en ny hembygd vill säkert veta mer om den.

Sune Nilsson skulle vilja starta en särskild grupp för Handen, så som Gillet gjorde i Vendelsö för ett par år sedan. Men medan stor del av vendelsöborna har sina rötter i den kommundelen, är troligen många i de nya områdena genomflyttare.

Också Margareta Runqvist, som är jämgammal med Hembygds-gillet och har varit aktiv där i cirka 25 år, hoppas kunna nå de nya inbyggarna. Hon vill jobba till exempel genom skolan.

– Det är angeläget att nå ut till områden med många människor, som Vega-staden och Brandbergen. Tänk att kunna bjuda alla tredjeklassare till vårt tingshus!

Som en programpunkt under jubileumsåret visade Haninge Hembygds-gille under några höstveckor en del av sin verksamhet i kulturhuset i Handen. Många tog del av det utställda, och förhoppningsvis kommer kontakten att leda till att Gillet får ytterligare medlemmar. Vid årsskiftet var de 497. Det finns plats för fler! ♦

HANINGE HEMBYGDS-GILLE

Haninge-gillet har en hemsida, hembygd.se/haninge-hembygdsgille, som är ansluten till Hembygdsförbundets portal. Webbplatsen används för all officiell information och formell kontakt med medlemmarna i enlighet med den policy som förbundet förordar och föreningens stadgar kräver.

Haninge-gillet har dessutom en Facebooksida, Haninge Hembygds-gille, som används i en mera vardaglig kontakt med medlemmar och övriga Haningebor, med bland annat information om aktuella aktiviteter, presentation av äldre lokala intressanta bilder och med efterlysning av information/bilder om äldre tider. FB-sidan har en betydligt högre besöksfrekvens än hemsidan och intresserar en kategori läsare/följare som föreningen eftersträvar och ser som blivande medlemmar.

Delar av Gillets stora bildarkiv är inlagt på Stockholms Läns museums arkiv Kollektivt Kulturarv, kulturav.stockholm.se.

kulturav.stockholm.se.

Föreningens webmaster Sune Nilsson lägger ut det mesta av informationen, i samarbete med f d ordföranden Per Stavfors. De samarbetar också med redaktionskommittén för föreningens tidning Glimtar. När det gäller bilder till Kollektivt Kulturarv är det flera äldre medlemmar med god person- och lokalkännedom som väljer bilder och skriver kommentarer. Det finns även sedan drygt tio år en webbplats, **haninge.org**, som startats på privat initiativ av Sune Nilsson med ett stort antal inlägg av lokal karaktär. Sidan är inte officiellt bunden till Gillet utan kallas "nära lierad med Haninge-gillet"

Tingshuset från 1700-talet är hembygds-gillet's föreningslokal. Foto: Ingrid Svensson.

Paneldebatt under Stockholmstinget 14 november 2019: Så skapar vi lyckliga platser i Stockholmsregionen. Foto: André Eberhardsson Karlsson/Kulturförvaltningen.

Stockholmstinget – ny ”mötesplats” i regionen

Hur ska kulturens, idrottens, folkbildningens och föreningslivets roll stärkas i Region Stockholm? Det var ämnet för det första Stockholmstinget, som arrangerades 14 november 2019.

TEXT: MONICA BOYE-MÖLLER, JÄRFÄLLA HEMBYGDSFÖRENING, STYRELSELEDAMOT I LÄNSFÖRBUNDET

Stockholms läns hembygdsförbund deltog i detta det första Stockholmstinget, representerat bland andra av ordförande Anita Lundin. Stockholmstinget hade lockat ett stort antal politiker, tjänstemän och företrädare för föreningslivet, det fria kulturlivet samt myndigheter och forskare till ett omfattande och intressant program i City Conference Centre vid Norra Bantorget.

Dagen inleddes av Cecilia Elving, ordförande i kulturnämnden, Region Stockholm, och ytterligare några politiker som representerade olika kommuner i regionen. Efter inledningen höll professor Charlotta Mellander, expert på städer och regional utveckling, ett mycket intressant föredrag om hur vi skapar attraktiva regioner. Hon pekade på en rad trender i samhället, som gör att vissa regioner drar

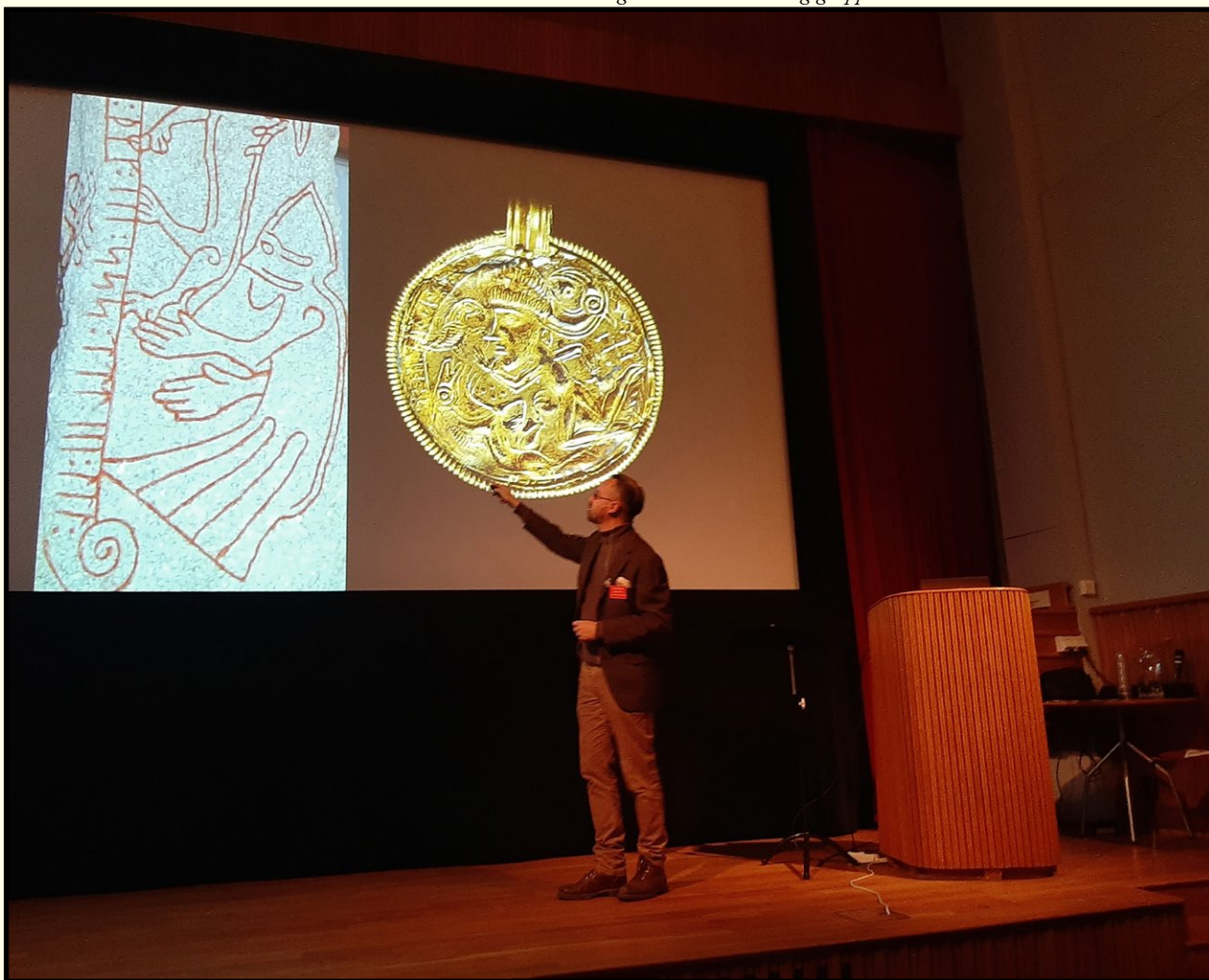
till sig nya medborgare, medan andra år efter år tappar invånare.

Ett tema som intresserade många av åhörarna var vad som händer i mindre orter och även i innerstäder när stora köpcentra breder ut sig utanför städer och orter, vilket blir allt vanligare.

Eftermiddagen ägnades åt femton olika seminarier med syfte att skapa möten mellan olika verksamheter och ge nya perspektiv på olika aktörers roll och möjligheter i en växande region. Exempel på seminarier: *Demokrati och civilsamhälle, Kulturens roll i folkhälsoarbetet, Kulturpolitik och praktik i Stockholmsregionen, Folkbildningen i framtiden, Regional idrott och kulturskola – samverkan över kommungränserna, Det ideella kulturlivets bredd och förutsättningar, Morgondagens bibliotek* samt *Konsten att vara kulturpolitiker*.

gens bibliotek samt Konsten att vara kulturpolitiker.

Länsförbundets deltagare hade valt olika seminarier. Samstämmiga erfarenheter från seminarierna var att alla måste bli bättre på att samarbeta för att bli starkare och nå bättre resultat. Hinder för detta måste undanröjas. En reflektion vi hade är att de flesta är medvetna om vad som måste göras, men hur det ska ske finns inte många svar på. Vi måste också alla bli bättre på att berätta om vilka vi är och vilka uppgifter och roller vi har i regionen och i samhället. Detta gäller inte minst företrädarna för Region Stockholm. Kulturförvaltningen i Region Stockholm vill att Stockholmstinget ska vara en återkommande mötesplats för att utveckla regionen till att bli alltmer attraktiv och kreativ. ♦

Nya rön om vikingar

Skelett, mynt, pärlor och textilier är föremål som kan berätta om vikingarnas vardag. Detta och mycket annat presenterades på Arkeologisektionens senaste seminarium Vikingatida vardag – hemma.

TEXT: NILS RINGSTEDT, ARKEOLOGIGRUPPEN

Arkeologisektionen i Stockholms läns hembygdsförbund arrangerade tillsammans med Stockholms läns museum seminariet den 16 november 2019. Sektionens ordförande Gunilla Hammarsjö välkomnade en fullsatt hörsal på Statens historiska museer som fick lyssna till en rad intressanta föreläsningar.

Sofia Prata, Uppsala Universitet, inledde med att berätta om hur skelett kan avslöja vilken hälsa vikingarna hade. Osteologin gör det möjligt att se vad infektionssjukdomar ger för spår, varför människan dog, vilken

biologisk ålder som skelettet visar och kulturella samt biologiska faktorer påverkan på skelettet.

Jens Heimdahl, Statens historiska museer, framhöll att arkeologiska undersökningar visar ett mångfacetterat bruk av olika örter under vikingatiden. Det var många växter för olika bruk, kanske ett sjuttioatal som användes i den skandinaviska kulturen. Trädgårdsbruk förekom i form av smala odlingsbäddar. Också i samband med begravning användes växter, exempelvis på Åby-gravfältet

där en kvinna påträffades lagd på en bädd av gulmåra, smörblommor och svärdslilja. Örten hjärtstilla kan ha getts som smärtlindring vid förlossning.

Sven Isaksson, Stockholms Universitet, framhöll att laborativa tekniker och kemiska analyser av kulturlager och rester i keramikkrärl kan visa vad människorna åt och drack under vikingatiden. Maten lagades inte bara av produkter från jordbruk och boskapsskötsel, också resurser från utmark, sjö och hav användes. Åhörarna fick en genomgång av bland annat

dåtidens matvanor, försörjningsstrategi, tillredningsteknik och konsumtionsvanor. Gravgåvor i båtgravar kan vara grytor, skärningar, bronsfat, köttkrokar som antyder animalisk mathållning. Kanske skulle de döda använda detta för tillredning av kött? Eller fick den döde dessa gravgåvor för att framstå som konsument av dyrbart kött?

Textilier i det vikingatida hemmet berättade Annica Sundström, Statens historiska museer om. Textilier kunde visa status men också vara bekväma. Åhörarna fick en detaljerad översikt över tyger under vikingatiden varvid diamantkypert var dåtidens finaste. Få tygstycken är bevarade men däremot finns redskap till exempel vävtyngder som visar att vertikala vävstolar användes.

”Pärlor var vardagsföremål i den vikingatida världen. Det var ”kamrater” som användes dagligen som smycken. På de flesta vikingatida gravfält påträffas pärlor, till 95 procent framställda av glasmassa.”

Moa Råhlander, Stockholms universitet, iklädd vikingatida kjortel med spännbucklor och pärlhalsband, föreläste initierat om vikingatidens pärlor och amuletter. Pärlor var vardagsföremål i den vikingatida världen. Det var ”kamrater” som användes dagligen som smycken. På de flesta vikingatida gravfält påträffas pärlor, till 95 procent framställda av glasmassa. I Mälardalen tillverkades pärlor på Helgö-boplatsen och en mycket stor glasugn har grävts fram på Gotland. Pärlor hade mycket lång livslängd och återanvändes kanske i flera generationer.

Florent Audy, Statens historiska museer, berättade om hur mynt inte bara hade en ekonomisk funktion under vikingatiden utan också an-

Forskaren Moa Råhlander med vikingatida smycken. Foto: Nils Ringstedt.

vändes som hängen. Sådana hängen kunde enkelt tillverkas genom att hänga myntet på ett halsband. Troligen var det huvudsakligen kvinnor som bar mynthängen. Dessa mynthängen kunde också återgå till sin tidigare ekonomiska funktion.

Åhörarna fick under seminariet en god inblick i hur arkeologiska fynd och analyser berättar mycket om vikingatida konsumenters vardag. ♦

Hur kallt är det i hembygdsgården?

Med minst 15 graders underhållsvärme är marginalerna på er sida vid strömavbrott och köldknäppar. 15 graders underhållsvärme är också ett skyddskrav i Hembygdsförsäkringen. Investera i ett temperaturlarm som varnar via sms till funktionärer om temperaturen sjunker. Ca pris 700-1 000 kr

Bygdeband och hembygdsportalen slås ihop

Bygdeband, hembygdsrörelsens webbplats för lokalhistoria, har ungefär 519 344 bilder och dokument, 451 434 platsangivelser och 4 397 bildgallerier. Allt material flyttas nu till hembygdsportalen, och det ställer nya krav på föreningarna.

TEXT: INGRID JACOBSSON

Bygdeband stängdes temporärt 31 december. Olov Norin, kommunikatör på Sveriges Hembygdsförbund, SHF, förklarar varför:

– Det hade helt enkelt blivit för dyrt för oss att driva två webbplatser, både Hembygdsportalen och Bygdeband. Vi drogs också med tekniska problem som i sig kostade pengar. Genom att slå ihop de båda kan vi frigöra medel för att utveckla den samlade webbplatsen.

Den nya, utvidgade webbplatsen ska publiceras mellan 15 mars och 1 april, om allt går som det tänkt. Nu under våren pågår utvecklingsarbetet, och SHF kommer också att låta medlemsföreningarna testa de nya funktionerna innan publiceringen. Adressen Bygdeband.se kommer att finnas kvar, men skriver man in den kommer man i framtiden direkt till Hembygdsportalen. Där kommer sedan Bygdebandsmaterialet att hittas som en integrerad del av hemsidan.

I gamla Bygdeband kunde hembygdsföreningarna märka ut intressanta platser på en karta på webbplatsen, och besökarna skulle sedan klicka sig vidare för att hitta eventuella bilder eller dokument som hörde samman med platsen. På grund av tekniska fel har detta inte varit möjligt sedan en tid tillbaka, säger Olov Norin.

– Kartfunktionen har varit ur bruk sedan länge, och det har inte sett bra ut. Nu hoppas vi att kartan ska bli ännu viktigare i fortsättningen. Besökarna kan sitta vid sin dator eller mobil och via SHF:s startsida söka sig fram till olika platser i hela landet. Vill man sedan hitta bilder eller berättelser om en specifik ort söker man sig vidare till den lokala föreningens material.

Trots att Bygdeband har hundratusentals bilder samlade är det inte alla föreningar som använt sig av webbplatsen. Olov Norin uppskattar att cirka 700 av SHF:s 2060 medlemsföreningar har lagt in material där.

– I och med nylanseringen hoppas vi förstås att alla som redan haft konto i Bygdeband ska fortsätta, men också att nya föreningar ska komma till.

En viktig nyhet i och med nylanseringen av Bygdeband är att varje förening måste registrera redaktörer, det vill säga personer som ska ha möjlighet att lägga in material på webbplatsen. Alla gamla redaktörer måste få nya inloggningsuppgifter av SHF. Det går till så att den person som är administratör för föreningens hemsida i dag bjuder in fyra nya redaktörer, som får inloggningsuppgifter via mail. Sedan är det bara att sätta igång.

Att varje förening bara får engagera fyra redaktörer beror enligt Olov Norin på att om det är för många användare ställer det större krav på supporten. Eftersom många av de som finns registrerade i Bygdeband inte längre är aktiva är det svårt att veta hur stort

behovet är. Har föreningar behov av fler redaktörer kan man dock höra av sig till supporten.

– Det är viktigt att varje hembygdsförening nu diskuterar vilka som ska jobba med den nya, utvidgade webbplatsen, och vilket material som ska läggas in där.

– Varje bild ska förses med så många fakta som möjligt, det vill säga namn på eventuella personer som syns på bilden, var bilden är tagen, när den är tagen och så vidare.

– Naturligtvis har man inte alltid tillgång till alla dessa uppgifter, säger Olov Norin. Men då är det bättre att avstå från att publicera en bild än att lägga in den helt utan fakta.

Olov Norin betonar att kvalitet är viktigt när föreningarna lägger in material i Bygdeband.

– Det innebär inte att man ska lägga in allt material man har, utan sovra. Välj vissa bilder som är representativa för en viss ort, en viss gård eller vad det nu är för plats ni vill visa. Förse dem med texter som berättar om platsens historia. Det kommer också att gå att infoga sidor från Wikipedia som kan ge mer information. ♦

”Nu hoppas vi att kartan ska bli ännu viktigare i fortsättningen. Besökarna kan sitta vid sin dator eller mobil och via SHF:s startsida söka sig fram till olika platser i hela landet. Vill man sedan hitta bilder eller berättelser om en specifik ort söker man sig vidare till den lokala föreningens material.”

OLOV NORIN, KOMMUNIKATÖR PÅ SVERIGES HEMBYGDSFÖRBUND

Utställningsrummet "Gatan" med interiör från en av Josabeth Sjöbergs akvareller. Foto: Mattias Ek, Stadsmuseet.

Svårt urval för Stadsmuseets utställning

Efter fyra års renovering kunde vi den 27 april 2019 äntligen slå upp dörrarna och välkomna våra besökare igen. Till vårt nyrenoverade 1600-talspalats och till Stockholmsutställningen; en ny basutställning på 1200 kvadratmeter.

Utställningen är resultatet av ett långt och omfattande arbete. De första stegen togs redan hösten 2014 då personalen arbetade fram gemensamma mål för det nya museet: *Människor ska inspireras att upptäcka staden, Fler ska känna att det museet gör är relevant för dem, Museet ska ge nya perspektiv och stå för ett lustfyllt lärande, Museet ska vara en mötesplats och ett självklart besöksmål.* Vi undersökte tillsammans med olika referensgrupper hur dessa mål kunde nås. Några väl synliga effekter av detta är att utställningen är kronologisk, att berättandet utgår ifrån människor som levtt och verkat i Stockholm samt att texterna är kortfattade och skrivna på ett enkelt och tydligt språk. Utställningsgruppen bestod av tre producenter, med ansvar för innehåll, texter och föremål, och tre scenografer, med sinsemellan olika uttryckssätt. Tillsammans bildade vi ett kreativt team och alla arbetade med alla i någon del av utställningen. Resultatet blev en dynamisk utställning som, trots sin storlek, upplevs som sammanhängande.

Olika typer av gestaltning används i utställningen. Kärnan är originalföremål, konst och fotografier. Uppbyggda miljöer med naturtrogna figurer ger ögonblicksbilder från

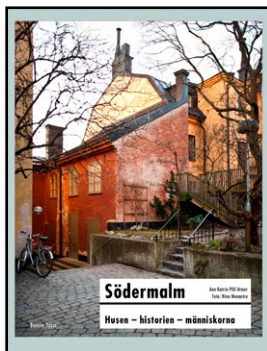
olika tider. Stämningsskapande filmsekvenser ökar känslan för en tid eller ett ämne. Ljus- och ljudmiljöer gör det spännande och intressant att röra sig i och mellan rummen. Det finns många taktila inslag samt kläder och hattar att prova. För att besökarna hela tiden ska känna närheten till den stad utställningen berättar om är endast ett fåtal fönster täckta.

Vår största utmaning var urval och begränsningar. Utgångspunkten var museets rika samlingar. Själva husets och platsens historia styrde också urvalet. Ett ytterligare kriterium var ämnen med nära anknytning till Stockholm och till staden som företeelse. Ämnen som andra museer i Stockholm berättar om tillät vi oss att välja bort.

Utställningen har mött mycket uppskattning från besökare och med stor stolthet tog vi i november 2019 emot S:t Julianpriset för bästa fysiska tillgänglighet. En del av motiveringen lød: *"Verksamheten har ett tydligt mål att inkludera och välkomna alla potentiella besökare. Barn ska få leka, äldre få minnas och alla ska få möjlighet att lära – på sitt sätt – om Stockholms historia."*

Lin Annerbäck och Frida Starck Lindfors,
utställningsproducenter

”

... Utgångspunkten kan tyckas vara given för en arkitekturhistoriker, men författaren har gjort mycket mer än vad som rimligen kan förväntas av någon inom denna disciplin...

Södermalm. Husen – historien – människorna

Ann Katrin Pihl Atmer. Foto: Nino Monastra. Bonnier Fakta. Stockholm 2019.

Det är en i flera avseenden tung bok som arkitekturhistorikern Ann Katrin Pihl Atmer under 2019 överlämnat till läsarna. Vikten och formatet lämpar sig knappast för rockfickan under stadspromenaden utan istället rekommenderar jag att i lugn och ro stadsvandra hemma i läsfåtöljen med hjälp av de åskådliga kartorna, fina fotografierna och den rediga dispositionen av det omfattande innehållet. Utgångspunkten kan tyckas vara given för en arkitekturhistoriker, men författaren har gjort mycket mer än vad som rimligen kan förväntas av någon inom denna disciplin. Pihl Atmer har nämligen låtit husens människor träda fram ur historiens dunkel. Härigenom har hennes berättelse om Södermalm breddats och vuxit ut till en kulturhistorisk

skildring av stadsdelens utveckling under de gångna århundradena.

Men vidden av denna skildring är inte bara ett resultat av att människorna släppts in i handlingen. Det historiska innehållet eller karaktären på stadsdelen Södermalm bidrar starkt. Här har adelspalats och tråkåkar, fabriker och varv funnits sida vid sida under lång tid och lämnat sina bidrag till den mångfacetterade berättelsen som fyller bokens drygt 300 sidor.

I författarens förord uttrycks förhoppningen att kunskaper om den äldre bebyggelsen skall bidra till varsamhet när förändringar planeras i samtidens stad. Min övertygelse är att den fördjupade kunskap som boken ger rustar oss med de bästa argumenten för denna varsamhet.

Lennart Rosander

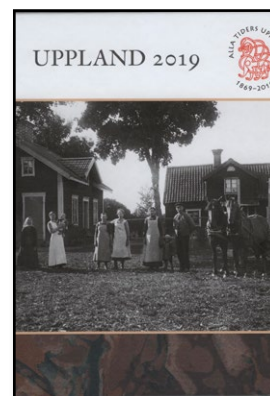
Uppland 2019

Årsbok för medlemmarna i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Bent Syse redaktör, Upplands Fornminnesförenings förlag. Uppsala 2019.

Årsboken brukar bjuda på ett brett och varierat kulturhistoriskt innehåll från förhistorisk tid till våra dagar. Den senaste utgåvan faller i någon utsträckning utanför denna ram. Ett jubileum har kommit emellan och redaktionen har valt att låta länets hembygdsföreningar spela huvudrollen och utförligt presentera sin historia och verksamhet. Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har nämligen uppnått den aktningvärda åldern av 150 år. Visserligen brukar hembygdsföreningarna få ett ganska stort utrymme i årsboken men denna gång dominerar man de 250 sidorna. Sammantaget ges en imponerande bild av en högst livaktig folkrörelse i vårt norra grannlän.

Men trots hembygdsföreningarnas dominans så har ytterligare några artiklar ändå kunnat beredas plats. Redaktören, Bent Syse, skriver intressant om fornminnesföreningens och hembygdsförbundets 150-åriga historia. Här finns också beröringspunkter med hembygdsrörelsen i vårt län. Inte minst under tiden fram till 1975 då Stockholms läns hembygdsförbund bildades. Till sist vill jag lyfta fram artikeln om flyktningmottagandet i Uppsala domkapitel åren 1710-19. Under dessa år, som utgjorde senare delen av det stora nordiska kriget, flydde människor från de östra delarna av dåvarande Sverige och artikeln ger viktiga historiska perspektiv på en fråga som är lika aktuell idag.

Lennart Rosander

”

... Till sist vill jag lyfta fram artikeln om flyktningmottagandet i Uppsala domkapitel åren 1710-19...

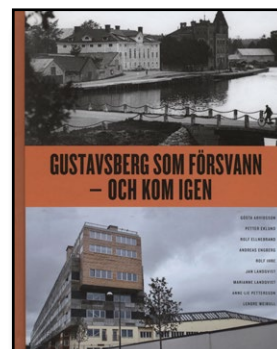
Gustavsberg som försvann – och kom igen

Gösta Arvidsson, Petter Eklund, Rolf Ellnebrand, Andreas Engberg, Rolf Ihre, Jan Landqvist, Marianne Landqvist, Anne-Lie Pettersson, Leonore Weibull.
Columbus Förlag. Gustavsberg 2019.

Gustavsberg, centralorten i Värmdö kommun, är en av alla de orter i Sverige som många omedelbart associerar med en industriell verksamhet. I Gustavsbergs fall naturligtvis med porslinsstillverkningen som startade redan i början av 1800-talet och under många år hörde till ett av de ledande företagen inom denna bransch. Men som för så många andra orter och industrigrenar har också Gustavsberg haft sina upp- och nedgångsperioder som så småningom ledde till att porslinsstillverkningen upphörde helt. Samhälls-

utvecklingen på orter som mist sin dominerande industri har inte alltid varit lyckosam men här förefaller Gustavsberg ha klarat sig ovanligt bra.

De många pennorna som bidragit till denna bok har koncentrerats på två epoker i Gustavsbergs historia. Den första sammanföll med folkhemmets och välfärdsstatens uppbyggnad och inleddes med att Kooperativa Förbundet köpte porslinsfabriken 1937. Då inleddes en omfattande utveckling av samhället som helhet tillsammans med en konstnärlig förnyelse av

porslinsstillverkningen. Den andra perioden tar vid efter att produktionen vid fabriken upphört och från 1990-talet påbörjas en utveckling som är bruksortens motsats. Ett varierat näringsliv i förening med konst och kultur som vilar tryggt på Gustavsbergs tvåhundraåriga porslinstraditioner.

Lennart Rosander

Rospiggen 2020

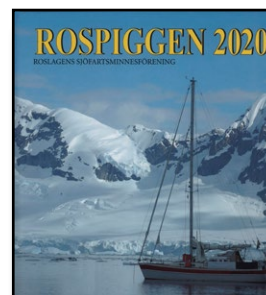
Årsbok för Roslagens Sjöfartsminnesförening.

Sjöfartsminnesföreningen hade hunnit fira sin tvärsdag när första årgången av Rospiggen kom ut 1940. Under de gångna 80 åren har det hunnit bli lika många årsböcker och omkring 11 000 sidor maritim kulturhistoria. Sannerligen en imponerande prestation av en förening, som, i likhet med de flesta hembygdsföreningar, vilar på ideell grund. Med anledning av detta jubileum har antalet sidor utökats och årsboken bjuder därför på mera spännande läsning om kust och sjöfart än vanligt.

Årets utgåva innehåller nämligen, liksom många av de tidigare, berättelser från våldens alla hav både i nu- och dåtid. Att världshaven är Sjöfartsföreningens hembygd har blivit något av ett kännetecken för årsboken. Och spänning saknas sällan i berättelserna! Varken i den inledande artikeln om en ensamsegling till Antarktis och Chile eller i följetongen om fartygstrafiken utmed Roslagskusten under andra

världskriget. Som sig bör innehåller årsboken också fina bilder och resultatlistan från den senaste postrodden över Ålandshav.

Lennart Rosander

Skärgård

Medlemsblad för föreningen Skärgårdsmuseet. Nr 99-100. Oktober 2019.

Med anledning av föreningen Skärgårdsmuseets 50-årsdag den 23 februari 2019 satsade man på ett innehållsrikt och utökat dubbelnummer av föreningens medlemsblad. Verksamhetsnavet, museet i Stavnsås, är sedan många år en av stödjepunkterna för hembygdsrörelsen i skärgården. Dubbelnumret innehåller, utöver mera traditionell medlemsinformation och en kavalkad över de gångna 50 åren, också ett flertal kulturhistoriska notiser. Med utgångspunkt från fattigstugan på Djurö berättas till exempel om fattigvården i skärgården

från 1600-talet och fram till 1800-talets slut.

Lennart Rosander

Notiser

Alla intresserade hälsas välkomna till Sörmlands museum i Nyköping fredagen den 22 maj. Museet är öppet kl. 10.00 – 17.00.

För den som kommer till Nyköping och stämman under lördagen, men som inte är ombud, erbjuder Nyköpings Hembygdsförening en stadsvandring (krävs en föransmälan). På lördagen kommer även en byggnadskurs att genomföras tillsammans med Bydegårdsrörelsen och Hembygdsförsäkringen. Information kommer att finnas på riksförbundets webb från mars månad.

Arbetsgruppen för stämman jobbar för högttryck för att kunna erbjuda något alldeles extra. Vad sägs om att Sörmlands hembygdsförbund nyligen startat upp ett användarkonto på Guinness World of Records? Man hoppas kontot kommer till användning efter stämman! ♦

Riksstämma i ny tappning

Hembygdsförbundets riksstämma i Sörmland den 22 - 24 maj blir inte riktigt som stämmor brukar vara. Man vill att detta ska vara en stämma då alla som jobbar i hembygdsrörelsen kan mötas, prata, slöjda, inspireras och ha väldigt

trevligt tillsammans. Det kommer att finnas workshops och prova-på-verksamhet, knyppling, tvåändsstickning, dräkttradition, repslagning, flätning av vassmattor och korgtillverkning kommer bland annat att finnas på programmet.

Vill du få vårt nyhetsbrev?

Mejla oss på
info@stockholmshembygd.se

Årets viktigaste händelse

Den 25 mars håller Stockholms läns hembygdsförbund sitt årsmöte i Immanuelskyrkan, Kungstensgatan 17 i Stockholm, kl. 15.00-19.00. Innan årsmötesförhandlingarna börjar kommer Anders Johnson att tala om Invandrarna som byggde Stockholmsregionen. Föredraget är gratis och öppet för alla intresserade men man måste anmäla sig. Årsmötesförhandlingarna kommer att ledas av den tidigare kultur- och idrottsministern Lena Adelsohn Liljeroth.

Förutom att gå igenom det gångna året, se om styrelsen skött sig och om ekonomin är i balans kommer vi att prata om framtiden. En av förbun-

dets viktigaste uppgifter är att vara till nytta för föreningarna men det är inte alltid helt enkelt att veta vad som efterfrågas. Planen är att vi nästa år fokuserar på att våra kultur- och naturhistoriska minnen och miljöer bevaras och görs tillgängliga, här ryms frågan om vård- och underhållsplaner till de föreningar som har behov av det.

I sedvanlig ordning kommer även utmärkelser att delas ut och hårt arbetande hembygdsentusiaster att avtackas.

Anmälan till föredraget görs till info@stockholmshembygd.se senast den 11 mars. ♦

Jubilerande föreningar

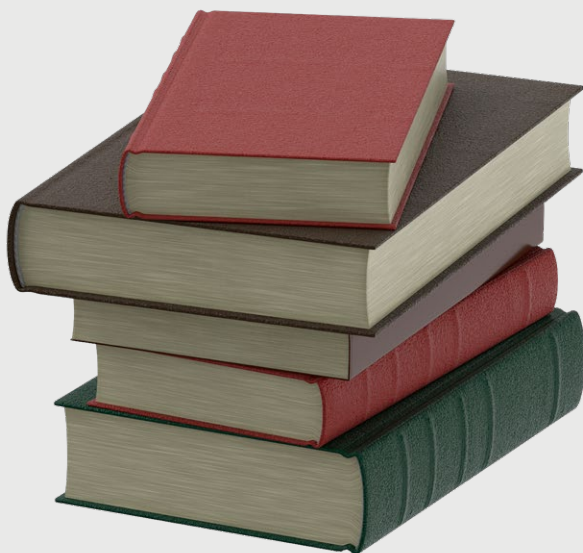
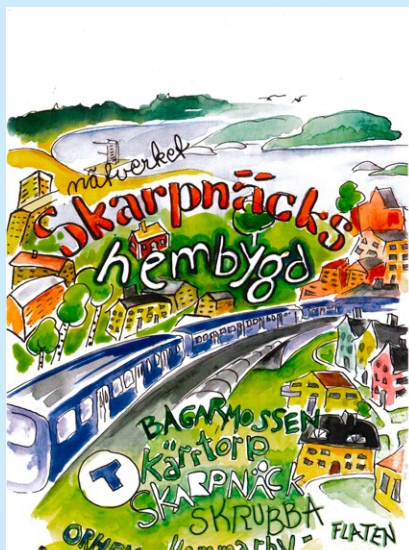
Många av förbundets medlemsföreningar firade jämna födelsedagar under 2019 och det firades med pompa och ståt.

Sigtuna Hembygdsförening firade 60 år, Almare-Stäkets Hembygdsförening – 70 år, Huddinge Hembygdsförening – 75 år och Ljusterö Hembygdsförening – 90 år. Stort Grattis! ♦

Ny medlemsförening

Den 19 november 2018 samlades en grupp lokalt engagerade människor i biograf Reflexens foajé i Kärrtorp. Det blev startskottet för Hammarby-Skarpnäcks Hembygdsförening och den 1 oktober 2019 blev den nystarartade föreningen medlemmar i förbundet. Föreningen vill öka intresset för och kunskapen om sin hembygd som är Skarpnäcks stadsdelsområde. Ambitionen är att erbjuda ett varierat utbud av aktiviteter och man har redan genomfört flera kulturvandringar och besökt intressanta byggnader i sitt område. Länsförbundet hälsar dem varmt välkomna! ♦

Nominera till Årets hembygdsbok

Sveriges hembygdsförbund utser en årets hembygdsbok varje år och varje regionalt hembygdsförbund har rätt att nominera en bok. Boken ska ha getts ut av en hembygdsförening eller i samarbete med en hembygdsförening. Hembygdsföreningen måste vara medlem ett regionalt hembygdsförbund. Stockholms läns hembygdsförbund har en bokjury som utser den bok som vi vill nominera.

I år är det en monografi som ska nomineras (förra året var det årsboksserie). Det går bra att nominera böcker från 2018 och 2019.

Om boken är en samproduktion mellan en författare och en hem-

bygdsförening ska det stå angivet i bokens produktionsuppgifter. Juryn kommer att värdera forskningsinsatsen och de litterära kvaliteterna i presentation och gestaltning.

Nominering till Årets Hembygdsbok ska vara Stockholms läns hembygdsförbund tillhanda senast den 31 mars 2020. Skicka tre ex av boken, eller lämna på kansliet. Sabatsbergsvägen 6, 113 61 Stockholm.

Mejla besked om nomineringen till ann@hembygd.se så att vi vet att en nominering är gjord. På så sätt kan vi undvika missförstånd om postförsändelsen skulle komma bort på vägen. ♦

Vad ska sparas – vad ska gallras?

I en enkätundersökning som Sveriges Hembygdsförbund gjort visade det sig att hembygdsrörelsen sammanlagt har ca 25 000 hyllmeter arkiv. Här finns en mängd information om bygderna, i form av fotografier, kartor, brev och andra dokument. Många arkiv finns lokalt hos föreningarna och då är det viktigt att man som förening vet hur arkivet ska skötas om på bästa sätt. Därför startade Sveriges Hembygdsförbund tillsammans med Svenska Arkivförbundet och de regionala enskilda arkiven ett arkivprojekt där hembygdsföreningar bjuds in till grundläggande kurser i arkivering som är särskilt anpassade efter hembygdsföreningars behov.

Den 18 januari var det dags för länets hembygdsföreningar att gå arkivkurs. Kursen hölls av Föreningsarkiven i Stockholms län för 26 deltagare på Norrtälje stadsbibliotek. Moment som togs upp var hur arkivmaterial hanteras och ordnas, rutiner vid mottagande av dokument, vad som ska sparas eller gallras, hur skadat material hanteras, fotografier-filmer-pressklipp, lagstiftning kring arkiv och GDPR samt ansvaret att bevara för framtiden.

Om du inte hade möjlighet att delta i kursen så finns ändå möjlighet att sätta dig in i frågorna genom att beställa skriften Arkivering - en handledning för hembygdsföreningar. Skriften är gratis för medlemsföreningar och du kan beställa den i Sveriges Hembygdsförbunds webbutik. Eller så kan föreningen för endast 100 kronor bli medlem i Föreningsarkiven i Stockholms län och få gratis tillgång till alla deras utmärkta kurser. ♦

Notiser

Medalj till Nils Ringstedt

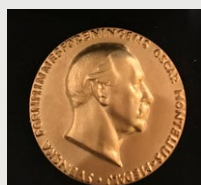
Fil dr Nils Ringstedt, sedan många år medlem i länsförbundets arkeologigrupp och flitig medarbetare i Ledungen, har fått Svenska Fornminnesföreningens Monteliusmedalj. Medaljutdelningen skedde vid Fornminnesföreningens 150-årsjubileum som firades 29 november på Riddarhuset.

I motiveringen till att ge Nils Ringstedt medaljen nämns bland annat att han förutom flera böcker publicerat ca 450 artiklar och bokanmälningar, främst i Svenska arkeologiska samfundets tidskrift Gjallarhornet, Fornvännen, Ledungen och i Bromma hembygdsförenings skrifter. Vidare nämndes att "ett av hans kännetecken är att han ständigt visar sig i arkeologiska sammanhang med en penna

i handen, med vars hjälp han skriver krönikor och notiser för olika fora".

Medaljen instiftades 1947 för att "utdelas för framstående insatser på föreningens intresseområden, främst arkeologisk forskning, men även den yttre kulturminnesvården och museiväsendet". Fornminnesföreningen påpekade att det var med stor glädje och erkänsla för Nils Ringstedts insatser på föreningens intresseområden som han tilldelades medaljen.

Förutom Nils

Ringstedt fick docent Ann Catherine Bonnier, professor emeritus Jarl Nordbladh och medaljkonstnär Annie Winblad Jakubowski Monteliusmedaljen.

Nils Ringstedt är jurist, och arbetade i många år på Konsumentverket som ställföreträdande Konsumentombudsman. Arkeologi har i många år varit hans stora fritidsintresse, som han efter sin pensionering kommit att ägna sig allt mer åt. 1992 disputerade han vid Stockholms universitet på avhandlingen *Household economy and archaeology. Some aspects on theory and applications*. ♦

Följ med Stockholms läns Hembygdsförbund till: Hjälmare kanal och Loka Brunn, 11-12 maj

Hjälmare kanal är Sveriges äldsta konstgjorda vattenväg och började byggas redan år 1637 för att underlätta transporterna av järn från Bergslagen till Stockholm och vidare ut i Europa och till Ryssland. Ända in på 1970-talet utnyttjades den för godstransporter. Idag gör vi vår resa med båt på den intressantaste delen av kanalen mellan dess inlopp nära Arboga och utloppet i Hjälmarén. Resan fortsätter till Gytterp där den kända arkitekten Ralph Erskine mellan 1945 till 1955 ritade en bygrupp med blandning av färgglada radhus och flerkamiljshus och som idag är ett statligt byggnadsminne. Vi besöker Hällefors där kommunen gjort en större satsning på konstnärlig utsmyckning såsom i "Millesparken" "Polstjärnan" och "Mästarnas Park" därtill besök på Stjernfors bruk och i Skultuna. Vi äter och bor på det vackra spahotellet Loka Brunn dit människor i århundraden har vallfärdats och anledningen är vattnet som anses ha en belande kraft.

FÖR MER INFORMATION OCH BOKNING:
08-660 18 00 eller info@favoritoresor.se

Resefakta 2 dagar. 11-12 maj

Buss från Cityterminalen, Stockholm

Pris från 4.250 kr.

Allt detta ingår i resans pris:

- Buss- och bätresa enligt program
- En natt på Loka Brunn, del i dubbelrum
- En frukost
- En fin tre-rättersmiddag på Loka Brunn
- Två luncher inkl. måltidsdryck och kaffe
- Visningar och entréer enligt programmet
- Ciceron
- Reseskatt

Tillval per person:
Enkelrum 300 kr.

En tidskrift för kultur och miljö.
Utgives av Stockholms läns hembygdsförbund.
Utkommer fyra gånger om året.
Ansvarig utgivare: Ordförande Anita Lundin.

POSTADRESS

Sabbatsbergsvägen 6, 113 61 Stockholm

REDAKTIONSGRUPP

Ann Pettersson, redaktör
ann@hembygd.se
Tel 08 30 21 80

Ingrid Jacobsson, vik redaktör
ingrid.jacobsson@bredband.net
Tel 070 572 35 24

Brittmarie Urve, skribent
urve@telia.com
Tel 070 817 61 67

Lennart Rosander, skribent
bclennart.rosander@gmail.com
Tel 070 759 58 99

Marcus Joons, formgivning
marcusjoons@gmail.com

VILL DU ANNONSERA?

e-post: ann@hembygd.se

VILL DU PRENUMERERA?

- Pris: 130 kr/år
- Studentpris: 80 kr/år
- Genom hembygdsförening: 80 kr/år
- Prenumeration till samtliga medlemmar i en hembygdsförening ger ett pris på 50 kr per medlem och år. Kontakta redaktör Ann Pettersson för mer information.

SÅ HÄR BESTÄLLER DU EN PRENUMERATION:

Sätt in beloppet för din prenumeration, (se ovan) på plusgirokonto: 58 83 56-6. Ange "Ledungen", ditt namn och din adress.

TRYCK

V-TAB VIMMERBY
ISSN 0348-4750

Ordning och reda på hembygdsgården Kurs i att vårda föremål och städa

Frivilliga krafter i hembygdsrörelsen håller idag kulturarvet levande. Men hur står det till med städningen? Vilka metoder ska vi använda när vi städar i stugorna? Hur förhindrar man mögelväxt och hur tar man bort den om den ändå uppkommer? Hur får vi bukt med skadedjur som mal och pälsängar? Och både rum och inventarier kan påverkas genom slitage från besökare och vid olika evenemang – allt från spill av mat och dryck till stearinfläckar.

Inom städning och föremålsvård finns både gamla och nya knep. Det finns också både tid och pengar att spara genom att städa och vårda på rätt sätt. Länsförbundet arrangerar i år kurser tillsammans med Lisa Nilsen Kulturvård som har gedigen erfarenhet av det man i Storbritannien kallar housekeeping – ett täckande begrepp om att hålla ett hus i gott skick. Det rör allt från städning och föremålsvård till brand- och stöldskydd.

Stockholms läns hembygdsförbund erbjuder vid fyra tillfällen en heldagskurs med Lisa Nilsen som lärare. Kurserna äger rum i Söderby Karl, Sollentuna, Strömma på Värmdö och Grödinge. Det blir dels bildvisning och föredrag, dels rundvandring på en hembygds gård för att titta på städmetoder, förvaring, förebyggande åtgärder mot skadedjur och slitage. Se mer information om datum, kostnad och hur du anmäler dig på hembygd.se/stockholm, klicka på Kurser och utbildningar.

VÅRUTFLYKT

Följ med på föreningen Garde Robes vårutflykt till Nyköping den **9 maj 2020**.

På programmet står det nyöppnade Sörmlands museum och museets textilmagasin. Dessutom besöker vi NK-villan, Stadsvakten och Nynäs slott med visning med textil inriktning. Kostnad för dagsutflykten 950:-

Om du är intresserad av att följa med anmäler du detta till **lenasilvanderbjörklund@gmail.com** före **15 april**.
Mer detaljerad information kommer.

Välkomna!

Föreningen Garde Robe i samarbete med Stockholms läns hembygdsförbunds textil- och dräktgrupp.